

April 2023

วิชาชีพนักศึกษา : จากอาณานิคมทางปัญญาสู่ความเป็นตัวของตัวเอง

ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the Education Commons

Recommended Citation

สิ้นลารัตน์, ไพฑูรย์ (2023) "วิชาชีพนักศึกษา : จากอาณานิคมทางปัญญาสู่ความเป็นตัวของตัวเอง," *Journal of Education Studies*: Vol. 12: Iss. 3, Article 11.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.12.3.10

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol12/iss3/11>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

วิชาพัฒนศึกษา : จากอาณานิคมทางปัญญา สู่ความเป็นตัวของตัวเอง

ไพฑูรย์ สินลารัตน์

บทความนี้จะแยกเป็น ๓ ส่วน ส่วนที่ ๑ กล่าวถึงความเป็นมาของวิชาพัฒนศึกษา อันได้แก่ความเปลี่ยนแปลงของโลกที่นำไปสู่การศึกษาวิชาพัฒนศึกษา ส่วนที่ ๒ กล่าวถึงกำเนิดของวิชาพัฒนศึกษาและองค์ประกอบทางวิชาพัฒนศึกษาในระยะแรก และส่วนที่ ๓ จะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงในยุคหลังกับแนวคิดใหม่ ๆ ของการศึกษาเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาในระยะหลังปี ๑๙๖๕ เป็นต้นมา

๑. ความเป็นมา

วิชาพัฒนศึกษาหรือการศึกษาเพื่อการพัฒนา (Development Education) ที่ศึกษากันในประเทศตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา นั้นจะต้องศึกษาควบคู่ไปกับวิชาการศึกษา

ระหว่างประเทศ (International Education) และการพัฒนาประเทศ (International Development) บางทีก็ใช้คำว่า International Development Education ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันดีว่า หมายถึงวิชาพัฒนศึกษา ดังที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดมี Stanford International Development Education Center (SIDECE) มหาวิทยาลัยไซราคิวส์ มี Center for Development Education (CDE) มหาวิทยาลัยพิทสเบิร์ก มี International and Development Education Program (IDEP) มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มี Center for Studies in Education and Development (CSED) เป็นต้น โดยเหตุนี้การที่จะเข้าใจความเป็นมาของวิชาพัฒนศึกษาได้ดีจึงควรเริ่มที่แนวคิด

ของการศึกษาระหว่างประเทศและการพัฒนา
ระหว่างประเทศก่อน

การศึกษาระหว่างประเทศ

การศึกษาระหว่างประเทศ (International Education) นั้นใน *ระยะเริ่มแรก* เน้นการศึกษาเรื่องของคนอื่นมาเปรียบเทียบกับตนเอง เพื่อจะได้มีการปรับปรุงของตนเองให้ดีขึ้น โดยอาศัยบทเรียนของคนอื่น ลักษณะนี้เป็นการศึกษาในรูปของการศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Education)^๑ ซึ่งเป็นการศึกษาระหว่างประเทศที่บริสุทธิ์ เป็นวิชาการและเพื่อผลประโยชน์แก่มนุษยชาติแท้ ๆ หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การศึกษาระหว่างประเทศถูกแทรกแซงโดยการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้น

ส่วนระยะที่สอง ของการศึกษาระหว่างประเทศนั้นเป็นความพยายามที่จะเรียนรู้เรื่องของคนอื่น^๒ เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีสันติภาพ และเสรีภาพ ซึ่งเรียกว่า

การศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ (Education for International Understanding หรือ World Affairs) ซึ่งเมื่อพิจารณาเผิน ๆ แล้วก็เป็นที่พอใจ แต่เมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายและที่มาแล้วก็จะเข้าใจได้ว่า แนวคิดนี้นักการเมืองในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ ที่จะให้คนทั่วโลกโดยเฉพาะประเทศทางเอเชีย และอัฟริกาหันมาเข้าใจ และเรียนรู้ค่านิยมและความเป็นไปของคนในซีกโลกตะวันตก คือ ยุโรป และอเมริกามากขึ้น เพื่อคนทั่วโลก (ที่อยู่นอกค่ายคอมมิวนิสต์หลังสงครามโลกครั้งที่สองใหม่ ๆ) จะได้หันมานิยมอเมริกายกย่องและเอาอย่างวิถีชีวิตและค่านิยมแบบต่าง ๆ ของอเมริกาอันเป็นแบบของประเทศทุนนิยม^๓ สหรัฐและประเทศทางยุโรปได้ใช้วิธีการมากอย่างที่จะให้แนวคิดและค่านิยมเผยแพร่ออกไปด้วยการใช้องค์การระหว่างประเทศ เช่น ยูเนสโก ให้สนับสนุนการศึกษาประเภทนี้

^๑ *The Professional School and World Affairs. A Report from the Committee on the Professional School and World Affairs (New York : Education and World Affairs, 1967) p. 316.*

^๒ R. Freeman Butts "American's Role in International Education : A Perspective on Thirty years" in Harold G. Shane (ed.) *The United States and International Education* (Chicago : University of Chicago Press, 1969) p. 13

^๓ การให้ความช่วยเหลือและเผยแพร่ ค่านิยมและวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ของประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น ประเทศที่พัฒนาแล้วในค่ายของคอมมิวนิสต์ก็มีปฏิบัติ อย่างเช่น รัสเซีย เป็นต้น ส่วนเงินแดงนั้นเพิ่งเริ่มมีอิทธิพล ยังไม่มีตัวอย่างที่ชัดเจนพอ ผู้สนใจนโยบายของรัสเซียอาจดูได้จาก F.C. Barghoorn *The Soviet Cultural Offensive* (New Jersey : Princeton University Press. 1960).

สหรัฐให้ทุนแก่ผู้นำในประเทศ (คือพัฒนา เช่น ประเทศไทย) ต่างๆ ไปศึกษาและดูงาน^๑ ทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การปกครอง การทหาร ฯลฯ โดยเฉพาะในประเทศไทยนั้น ทุนที่เราได้ยินกันเสมอก็คือ ทุนฟูลไบรท์ และ ทุนขององค์การต่างประเทศต่างๆ เช่น โคลัมโบ^๒ เป็นต้น เมื่อบุคคลที่ไปศึกษาในสหรัฐ และยุโรปแล้วก็มักจะหลงนิยมชมชอบกับระบบ และวิธีการต่าง ๆ ของสหรัฐและยุโรป และนำความคิดและวิธีการต่าง ๆ มาใช้โดยขาดการไตร่ตรองอย่างถี่พอ โดยเฉพาะประเทศไทยนั้น เราจะเห็นได้ชัดเจนว่า การรับแนวคิดทางการศึกษาและเศรษฐกิจ รวมทั้งการเมืองของประเทศตะวันตกนั้นมีผลเสียต่อสังคมไทยเราอย่างไรก็เห็นได้ชัดอยู่ ยิ่งระบบของสหรัฐเป็นระบบการโฆษณาชวนเชื่อที่เข้มแข็งและมีเงินมาก คนที่ไปศึกษาในสหรัฐจึงยอมรับแนวคิดและค่านิยมของเขาไปอย่างเต็มที่ อาณานิคมทางปัญญาเกิดขึ้นก็ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของตะวันตก และตะวันออกก็คือประเทศทาง

ตะวันตก โดยเฉพาะยุโรปและอเมริกาเท่านั้นที่มาบังคับและกดขี่ ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ประเทศทางตะวันออกมีความสัมพันธ์กับตน และมักเป็นความสัมพันธ์ด้านเดียว^๓ คือให้ประเทศทางตะวันออกยกยอรับค่านิยมและแนวคิดของตะวันตก แต่ตะวันตกจะมีการยกยอรับค่านิยมของตะวันออกน้อยและสาเหตุของความยุ่งยากอันเกิดจากความสัมพันธ์นี้ มักจะเกิดแต่กับประเทศในแดนเอเชียและแอฟริกาเป็นส่วนใหญ่

ในระยะเวลาที่สาม ของการศึกษาระหว่างประเทศ คือ ระยะเวลาของการถ่ายเทเอารูปแบบแนวคิด วิธีการและอุปกรณ์ต่าง ๆ ของการศึกษาจากประเทศหนึ่งไปสู่ประเทศหนึ่ง และสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ การถ่ายเทจากประเทศที่พัฒนาไปสู่ประเทศที่ด้อยพัฒนา จากประเทศรวยไปสู่ประเทศจนโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาประเทศจนให้รวยขึ้นบ้าง ประเทศที่ด้อยพัฒนาให้พัฒนาขึ้นบ้าง ระยะเวลาเองเป็นระยะที่เรียกกันว่า การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ หรือ

^๑ David K Heenan and Stanley P. Wronski "Thailand" in Albert A. Blum (ed.) *Teacher Unions and Associations : A Comparative Study* (Urbana : University of Illinois Press, 1969), pp. 284-285.

^๒ ผู้สนใจองค์การระหว่างประเทศและแต่ละประเทศที่มันนโยบายทางด้านนี้จะหาดูได้จาก *Review of Educational Research* Volume 38 No. 3 June, 1968 ซึ่งพูดถึงเรื่องของ International Development Education โดยเฉพาะ

^๓ Roy U.T. Kim "East-West in The 70's" *Insight/Asia* Summer 1975, pp. 10-11.

พัฒนศึกษา^๑ (Development Education) รูปแบบของการศึกษาแบบนี้เริ่มต้นจาก “ความช่วยเหลือทางวิชาการ” “การจ้างผู้เชี่ยวชาญ” “การให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค” เป็นต้น (Foreign Aids, Technical Assistance, Development Assistance etc.) จนก่อรูปและเติบโตมาเป็น สาขาวิชาที่เรียกกันว่า พัฒนศึกษา (Development Education) และสาขาอื่น ๆ เช่น การบริหารเพื่อการพัฒนา (Development Administration พัฒนบริหารศาสตร์) หรือเศรษฐศาสตร์เพื่อการพัฒนา^๒ (Development Economics) เหล่านี้เป็นต้น ในประเทศไทยนั้นก็มีตัวอย่างเห็นได้ชัดจากหลายสถาบัน เช่น สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หรือสถาบันการศึกษาหลายแห่งที่เคยมีสัญญาฉบับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ เช่น อินเดียนา มิชิแกน โอเรกอน ฯลฯ โดยผ่านทางองค์การ เอไอที^๓ หรือยูซอเอ็ม นอกจากนี้หน่วยงานหลายหน่วยก็ได้ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ

ไปช่วยและให้คำปรึกษา หรือไม่เช่นนั้นก็ให้คนไทยไปเรียนฝึกอบรมหรือดูงานต่างประเทศในต่าง ๆ นอกจากนั้นองค์การระหว่างประเทศ เช่น ยูเนสโก องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ องค์การปรมาณูเพื่อสันติ ฯลฯ อีกมากมายหลายองค์การ ซึ่งได้รับความสนับสนุนทางการเงินจากประเทศอุตสาหกรรม ก็ให้ความช่วยเหลือทางการพัฒนาอีกเช่นกัน มุลินธิ ที่สำคัญ เช่น ฟอร์ด ร็อกกีเฟลเลอร์ อาเซีย ฯลฯ เหล่านี้ต่างก็มีบทบาทไปในทำนองเดียวกัน^๔

ปัญหาที่ควรพิจารณาก็คือ การถ่ายเทของวิชาการจากประเทศทางตะวันตกไปสู่ประเทศที่กำลังพัฒนานั้นผลประโยชน์ส่วนใหญ่หรือประโยชน์อันแท้จริงตกเป็นของใคร จริงอยู่ในระยะแรกประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาอาจจะได้รับวิชาการใหม่ ๆ ในระยะต้นแล้ว ถ้าสามารถสร้างวิชาการของตนเองขึ้นมาได้ก็นับว่าเป็นของดีและเหมาะสม แต่สภาพที่

^๑ Butts อ้างแล้ว หน้า ๑๓-๑๔.

^๒ Seth Spaulding, John Singleton, and Paul Watson “The Context of International Development Education” *Review of Educational Research* p. 201.

^๓ Herman B. Wells and David A. Arnold “The American University in World Affairs” in Shane (ed)

^๔ Kenneth W. Mildenerger “The Federal Government and the Universities” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1964 pp. 23--29 ในบทความเรื่องนี้จะมีรายละเอียดของบทบาทของสถาบันและองค์การต่าง ๆ ของสหรัฐที่เกี่ยวข้องกับกิจการระหว่างประเทศ นอกจากนั้นแล้ว ผู้สนใจในเรื่องของบทบาทของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา อาจอ่านได้จากเอกสารของสมาคม Education and World Affairs ซึ่งเปลี่ยนชื่อมาเป็น International Council for Education Development ในปัจจุบัน

ปรากฏก็คือ ในปัจจุบันการช่วยเหลือทางวิชาการของประเทศที่พัฒนาแล้ว ก็ยังคงต้องการให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดไป ประเทศที่กำลังพัฒนา ก็จะต้องพึ่งวิชาการจากต่างประเทศอยู่เรื่อยไป สาเหตุอันนี้เกิดขึ้นนอกจาก เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือต้องการรักษาผลประโยชน์ ของกลุ่มตนเองของนักวิชาการในประเทศที่กำลังพัฒนา หรือไม่ก็อาจจะเป็น เพราะประเทศที่เจริญแล้วทางด้านวิชาการต้องการจะมีอิทธิพลต่อประเทศที่กำลังพัฒนาอยู่ต่อไปด้วยก็ได้หรือทั้งสองอย่างพร้อมกันไป

ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักวิชาการในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นเห็นได้ชัดจากการที่ไม่สามารถจะสร้างความรู้ขึ้นมาเองได้ต้องคอยพึ่งวิชาการจากต่างประเทศเรื่อยไปไม่ว่าเวลาจะล่วงเลยไปนานเท่าใดก็ตาม นอกไปจากนั้นก็พยายามจะรับเอาของใหม่ของประเทศที่พัฒนาแล้วมาเผยแพร่ในประเทศตน (ตัวอย่างของวิชาพัฒนศึกษา พัฒนบริหารศาสตร์ ก็เป็นอุทราหารณ์ ได้ดีดังจะกล่าวรายละเอียดในตอนหลัง) ซึ่งเกี่ยวโยงไปถึงความต้องการมีบทบาทที่จะรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน

เพราะกลุ่มพวกนี้ (นักวิชาการ นักเรียนนอก) เป็นชนกลุ่มน้อยและพยายามผูกขาดความรู้ด้วยการอ้างคุณภาพของการศึกษา (ตามแนวตะวันตก) ละเลยความรู้ ความคิดและบุคคลในประเทศตนเอง เป็นต้น การเปิดสอนวิชาพัฒนศึกษาในประเทศไทยเฉพาะสำหรับปริญญาโท เอก ก็คือการผูกขาดแนวคิดเฉพาะชนกลุ่มน้อย (แท้จริง ถ้าแนวคิดนี้สำคัญควรเปิดสอนเป็นวิชาพื้นฐานซึ่งจะกล่าวละเอียดตอนหลัง เช่นกัน)

พฤติกรรมของนักวิชาการในประเทศที่กำลังพัฒนาข้างต้นนั้น จะสอดคล้องตอกันกับนโยบายของประเทศพัฒนาที่จะมีอิทธิพลทางความรู้ ความคิดและวิชาการในประเทศด้อยพัฒนาไว้โดยการทำไม่ให้ความรู้แก่ประเทศด้อยพัฒนาอย่างเต็มที่ ชนิดที่จะพึ่งตนเองได้ แต่ให้วิชาการอย่างชนิดต้องให้ผู้รับพึ่งตน (ผู้ให้) อยู่ตลอดไป การให้ทุนชนิดที่ส่งเสริมวิชาการก็จะให้ผู้รับมาศึกษาในประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่จะไม่ยอมให้ความสนับสนุนอย่างจริงจังกับการพัฒนาความรู้ในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมสนับสนุน

^๑ พฤติกรรมของนักวิชาการ นักเรียนนอกพวกนี้จะดูได้จาก การรวมกลุ่มตั้งสมาคมนักเรียนเก่า (จากต่างประเทศ) การอ้างมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ ที่ตนเคยศึกษา เช่น ฮาร์วาร์ด เบอร์กเลย์ การนิยมครูปริญญาต่างประเทศ การชอบใช้คำว่า ดร. นำหน้าตนเอง ถ้อยปริญา (เอก) เป็นคุณสมบัติที่สำคัญ เป็นต้น

^๒ ประเทศลาว และเขมร เป็นตัวอย่างได้ดี ทั้งสองประเทศได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากประเทศตะวันตก นายทุน มาเป็นเวลานาน แต่พอตัดความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก นายทุน ความรู้และวิชาการก็สูญสิ้นต้องหันไปหารัสเซีย และจีนแดงตามลำดับ

การเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เป็นภาษาที่สองสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างกว้างขวาง ผู้เรียน นักศึกษา และนักวิชาการในประเทศด้อยพัฒนาก็ตกเป็นอาณานิคมทางปัญญา ความรู้ โดยรับเอาความรู้วิชาการ และเอกสารของประเทศตะวันตก (โดยเฉพาะที่เป็นภาษาอังกฤษ) ไปได้ โดยง่ายอย่างมาก และตลอดไป ตัวอย่างที่เห็น ได้ชัดก็ในประเทศไทยเราเองที่ภาษาอังกฤษมาบดบดทาในการกำหนดชีวิตของนักเรียน นักศึกษาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา ในระดับใดก็จะอ้างเอาภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับทั้งในการสอบเข้าและในการสอน การเรียน โดยที่ยังไม่รู้ชัดเหมือนกันว่าจะต้องเรียนกันทุกคน เพื่อประโยชน์อะไรกัน ตำรับตำราที่พึ่งพาแต่ภาษาอังกฤษ (โดยอ้างว่า ผู้เรียนระดับปริญญาโทและเอกจะต้องมีพื้นฐานภาษาอังกฤษดีพอที่จะอ่านตำราต่างประเทศ) ทั้ง ๆ ที่มหาวิทยาลัยแห่งแรกของเรามีกำหนดมากกว่า ๕๐ ปีแล้ว

การพัฒนาระหว่างประเทศ

การพัฒนาระหว่างประเทศ (International Development) นั้นเป็นความพยายาม

ของประเทศที่พัฒนาแล้ว (รวมทั้งรัสเซีย) ที่จะช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนาทั้งในด้านอาหาร เศรษฐกิจและการเงิน และความช่วยเหลือทางวิชาการ (ตั้งกล่าวแต่ต้นนี้) ตามคำกล่าวอ้างของประเทศที่ช่วยเหลือแล้ว ก็เพื่อเหตุผลของมนุษยธรรม เพื่อช่วยคนจนให้มีกินขึ้น เป็นต้น แต่ในความเป็นจริงแล้วการช่วยเหลือก็เป็นการช่วยเหลือแบบผูกพันชนิดที่ผู้รับความช่วยเหลือจะต้องรอรับความช่วยเหลือตลอดไป

การช่วยเหลือดังกล่าวปรากฏชัดเจนเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกา มีคู่แข่งที่สำคัญและน่ากลัวคือรัสเซียจะมีอิทธิพลเหนือตนในอาณาเขตต่างๆ ของโลกทำให้อเมริกาพยายามและใช้วิธีต่าง ๆ เพื่อขยายอิทธิพลไปทั่วโลกพร้อม ๆ กับการให้ความช่วยเหลือทางทหาร การเศรษฐกิจ แก่ประเทศที่กำลังพัฒนาทั่วโลก^๒ สำหรับประเทศไทยนั้นก็จะเห็นได้ชัดจากหน่วยงานที่เราเรียกและรู้จักในนามของจัสแมก (JUSMAG-Joint United United States Military Assistance Group) และยูซอม (Usom-United States Operations Mission)^๓

^๑ Philip G. Altbach "Literacy Colonialism : Books in the Third World" *Harvard Educational Review* Vol. 48 No. 2 May 1975, pp. 226-236.

^๒ ผู้สนใจ จุดเริ่มต้นและเหตุผลของแนวคิดดังกล่าวนี้ จะดูได้จาก หนังสือที่เกี่ยวกับ Cold War โดยเฉพาะข้อเสนอของนาย Clark Clifford ที่ปรึกษาประธานาธิบดี Harry S. Truman

^๓ David A. Wilson *The United States and The Future of Thailand* (New York : Praeger Publisher, 1970) p. 143.

การให้ความช่วยเหลือทางทหารนั้น สหรัฐได้ทุ่มลงทุนอย่างมหาศาลในระยะแรก โดยการให้ทุนแก่นักการทหารประเทศต่าง ๆ ไปฝึกฝนยุทธวิธี และการใช้อาวุธต่าง ๆ ตามแบบอย่างของสหรัฐพร้อมกันนั้นก็ให้ความช่วยเหลือทางอาวุธแก่ประเทศต่าง ๆ ในระยะต้นและนายทหารที่ไปรับการฝึกอบรมในสหรัฐ (หรือที่สหรัฐจัดให้ในต่างประเทศนั้น) สหรัฐถือหลักว่าจะต้องให้เข้ารับการอบรมทุกคน มีความเป็นมิตรและยอมรับอุดมการณ์แบบสหรัฐ ด้วยให้มากที่สุดด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน^๑ ตามสถิติเมื่อปี ๑๙๕๐-๑๙๕๙ มีทหารจากประเทศต่าง ๆ ได้รับการฝึกจากสหรัฐไม่น้อยกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน^๒

ทางด้านเศรษฐกิจนั้น สหรัฐเริ่มให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศในยุโรปก่อน ตามโครงการมาร์แชล (Marshall Plan) เพื่อไม่ให้ยุโรป (ตะวันตก) เป็นแดนของประเทศคอมมิวนิสต์ ถึงประมาณปี ๑๙๕๑ โครงการมาร์แชลประสบผลสำเร็จ ประเทศยุโรปมีเศรษฐกิจดีขึ้นแล้ว หลังจากนั้นยุโรปและสหรัฐ (ประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งรวมญี่ปุ่น

ในภายหลัง) ก็ร่วมกันให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย เพื่อหวังต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ การช่วยเหลือของสหรัฐและยุโรปนั้นจะต้องมีข้อแม้ติดตามอยู่ด้วยเสมอ^๓ ข้อแม้ต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อรวมกับบทบาทการร่วมมือกันพัฒนา (International Development) และการเข้าไปมีส่วนของบริษัท นายทุนระหว่างประเทศเข้า ก็ทำให้ประเทศที่รับการช่วยเหลือตกเป็นอาณานิคมทางเศรษฐกิจไปในที่สุด

ความช่วยเหลือของสหรัฐที่ให้แก่ประเทศที่กำลังพัฒนานั้น เริ่มต้นด้วยการให้ความช่วยเหลือในลักษณะให้เปล่าหรือให้อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ในรูปแบบเฉพาะของ Foreign Aids ในระยะหลังจึงพยายามให้ประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือต่างๆ รับแนวคิด เทคนิค วิธีการ และอุปกรณ์ต่างๆ อย่างเต็มรูป (ตามแบบแผนและวิธีการของสหรัฐ) ให้ผู้รับเรียนรู้ตามอย่างลอกแบบ เป็นการช่วยเหลือแบบที่เรียกว่า Technical Assistance ในระยะหลังแนวคิดของความช่วยเหลือเปลี่ยนไป เป็นความช่วยเหลือแบบร่วมมือกันพัฒนา (Deve-

^๑ *Winning the Cold War : The U.S. Ideological Offensive : Part 1* (Washington D.C. : U.S. Government Printing office, 1963) pp. 34-36.

^๒ Davis.

^๓ คำว่า Foreign Aids นี้อาจจะใช้คลุมถึงความช่วยเหลือของต่างประเทศทั้งหมดไปว่าจะเป็นการช่วยเหลือแบบใด แต่ในที่นี้เน้นที่การให้เครื่องมือ อุปกรณ์หรือแม้กระทั่งให้กู้เงิน ขัมเงินหรือช่วยเหลือโดยไม่มีข้อแม้ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือในระยะแรก ๆ

lopment Assistance) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ประเทศที่กำลังพัฒนาได้พัฒนาระบบทรัพยากร และบุคลากร ที่ตนเองมีอยู่ ไปสู่เป้าหมาย ที่เรียกกันว่า สมัยใหม่ (Modernization) หรือ “สมัยพัฒนา” (Development) ความช่วยเหลือที่สหรัฐให้แก่ประเทศด้อยพัฒนาก็เริ่มหันเหไปทางการฝึกฝนคนในประเทศด้อยพัฒนาให้ยอมรับแบบแผนและวิธีการของการพัฒนา สมัยใหม่ เครื่องมือเครื่องใช้ และเงินทุน ที่สหรัฐให้ความช่วยเหลือก็จะเน้นไปเพื่อการพัฒนารูปใหม่ขึ้น อันเนื่องที่นำไปสู่การศึกษาชนิดที่เรียกกันว่า Development Administration หรือ Development Education สิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาก็คือ การพัฒนา ระหว่างประเทศ ทั้งระยะ Foreign Aids, Technical Assistance และ Development Assistance นั้นผลประโยชน์อันแท้จริงตกเป็นของใคร เริ่มแต่ความช่วยเหลือทางด้านทหาร การฝึกอบรมวิชาการของสหรัฐทำให้ สหรัฐสามารถมีอิทธิพลอยู่ได้ทั่วโลก และความพลอดภัยของสหรัฐก็มีอยู่อย่างถาวร เพราะมีทหารทั่วโลกคอยป้องกันให้อยู่ อิทธิพลของสหรัฐก็ย่อมมีอยู่แก่กลุ่มทหารทั่วโลก โดย

ที่ทหารทั่วโลกนั้นยอมตกเป็นเครื่องมือของสหรัฐ (ด้วยการอ้างคอมมิวนิสต์เป็นศัตรูไว้ให้) โดยง่ายและถาวร นอกจากนั้นสหรัฐ อบรมวิธีการและการใช้อาวุธให้แล้ว สหรัฐจะให้อาวุธแก่ประเทศต่าง ๆ ในระยะแรก (แต่ต้องซื้ออาหลยจากสหรัฐ) ระยะหลังสหรัฐก็จะขายอาวุธให้แก่ทั่วโลกอีก เช่นกัน ผลกำไรก็จะตกแก่สหรัฐอย่างมหาศาล และสหรัฐจะไม่ยอมให้ความช่วยเหลือทางด้านการผลิตอาวุธอย่างชนิดที่ประเทศผู้รับความช่วยเหลือจะผลิตอาวุธได้เองอย่างสมบูรณ์เลย^๑

ส่วนความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจเล่าไม่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือจากสหรัฐ หรือรัสเซียก็ตาม เมื่อให้ความช่วยเหลือแล้ว จะมีข้อผูกมัดต่าง ๆ มากมาย^๒ เงินช่วยเหลือที่ประเทศที่พัฒนาแล้วจะให้แก่ประเทศด้อยพัฒนานั้น แท้ที่จริงก็ใช้จ่ายอยู่ในประเทศที่พัฒนานั้นเองเจ้าหน้าที่ของสหรัฐเองก็ยอมรับในปี ๑๙๖๘ ว่า ๙๐ % ของเงินทุนช่วยเหลือผ่านเอไอดีนั้น ใช้จ่ายอยู่ในสหรัฐในปี ๑๙๖๘ ประมาณ ๔,๐๐๐ บริษัทในสหรัฐได้รับเงิน ๑.๓ พันล้านเหรียญสหรัฐ สำหรับอุปกรณ์

^๑ ประเทศบราซิล เป็นตัวอย่างได้ดีที่สหรัฐไม่ยอมให้ความช่วยเหลือทางด้านการผลิตอาวุธหนักที่ต้องใช้พลังงานนิวเคลียร์ จนบราซิลต้องทำสัญญากับบริษัทในเยอรมันแทน

^๒ ความช่วยเหลือต่างประเทศ (เอกสารของกองวิชาการ กรมวิเทศสหการ ลงวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๓) พิมพ์อัดสำเนา หน้า ๓-๕

ความช่วยเหลือในเงินทุนที่ช่วยต่างประเทศ^๑ การช่วยเหลือของประเทศอังกฤษก็มีลักษณะเดียวกัน ประมาณ ๒/๓ ของเงินช่วยเหลือของประเทศอังกฤษนั้น จะต้องส่งและจ้างบริการและบุคลากรจากกิจการด้านอุตสาหกรรมของอังกฤษ^๒ ฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่นก็ทำในลักษณะเดียวกัน^๓

โดยเหตุนี้เราจะเห็นได้ว่า การช่วยเหลือของประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น ผลประโยชน์อันแท้จริงย่อมตกอยู่กับประเทศที่ให้ความช่วยเหลือนั่นเอง เบื้องหลังของการพัฒนานี้คือการค้าที่ประเทศที่ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นประเทศนายทุนที่จะเรียก และหาผลกำไรจากประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย

เมื่อสภาพของการช่วยเหลือกลายเป็นการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Development Assistance) โดยมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงประเทศที่ด้อยพัฒนาให้ไปสู่สภาพที่เรียกว่า “พัฒนา” นั้นแท้ที่จริงก็เป็นความคิดและช่วยเหลือของประเทศ นายทุนที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้ปรับปรุงประเทศเพื่อให้สนองระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม

และสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้วนั่นเอง นั่นก็คือ ให้สังคมที่กำลังพัฒนานั้นมุ่งหมายไปสู่สังคมของผู้บริโภค (Consumer Society) ที่ประเทศที่ให้ความช่วยเหลือจะได้ส่งสินค้ามาขายอยู่ได้ตลอดไป และตลอดเวลาโดยพยายามขยายความคิดเรื่องการพัฒนา (Development) เรื่องความทันสมัย (Modernization) ตามแบบของตะวันตกให้แก่ผู้นำของประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย โดยเฉพาะนักวิชาการด้านต่าง ๆ

๒. กำเนิดของวิชาพัฒนศึกษา

ในส่วนที่สองนี้ จะได้กล่าวถึงมูลเหตุหรือกำเนิดทางวิชาพัฒนศึกษา และวิเคราะห์ดูว่าวิชานี้มีองค์ประกอบอะไร เพื่ออะไรทั้งที่สอนในประเทศอุตสาหกรรมและประเทศที่กำลังพัฒนาเพื่อจะให้เห็นข้อจุดหมายและการดำเนินงานได้แน่ชัด

พัฒนศึกษายุคแรก : รู้จักประเทศที่กำลังพัฒนา

เมื่อสหรัฐเริ่มให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้าน การทหารและการเศรษฐกิจแก่ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สิ่งที่สหรัฐประสบ

^๑ Willian S. Graud, "Foreign Aid : What It Is, How It Work, Why We Provide It," *Department of State Bulletin*, Vol.59, No. 1537 (December 9, 1168), p. 605 Tibor Mende. *From Aid to Re-Colonization* (New York : Pantheon Book, 1973) p. 69

^{๒-๓} รายละเอียดของพฤติกรรมของความช่วยเหลือรูปนี้จะหาอ่านได้จากหนังสือของ Tibor ดังที่อ้างแล้วข้างต้น หรือหนังสืออื่น ๆ เกี่ยวกับ Imperialism เป็นต้น

กับปัญหาที่คือ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นไป แนวคิด และวิถีชีวิตของบุคคลในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย^๑ จึงได้มีความพยายามในหน่วยงานของกระทรวงการศึกษาศหรัฐ ที่จะให้ส่งเสริมความรู้ด้านนี้ให้กว้างขวางขึ้น แต่ก็ยังไม่เป็นรูปเป็นร่างอย่างจริงจัง เพราะรัฐบาลสหรัฐยังไม่เห็นความสำคัญเต็มที่นัก ส่วนใหญ่เอกชนจะให้ความสนับสนุน^๒ จนกระทั่งเมื่อรัสเซียส่ง สปุตนิก (Sputnik) ขึ้นไปได้แล้ว จึงได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อป้องกันประเทศขึ้นในปี ๑๙๕๘ (National Defense Education Act) จากพระราชบัญญัติฉบับนี้เองที่การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาและความรู้เกี่ยวกับประเทศต่างๆ ที่สหรัฐอเมริกาจะต้องเกี่ยวข้องด้วยเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยในสหรัฐเกือบทุกมหาวิทยาลัยได้เปิดสอนวิชาเกี่ยวกับภาษาและความรู้ของประเทศต่างๆ มากมายหลายวิชา^๓ พร้อมกันนั้นก็ให้ทุนสนับสนุนและ

ส่งเสริมให้อาจารย์มหาวิทยาลัยต่างๆ ไปทำวิจัยในต่างประเทศมากขึ้น หน่วยงานในลักษณะ International Study เกิดขึ้นเพื่อสอนวิชาเกี่ยวกับประเทศต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อรู้จักและเข้าใจสังคม บุคคล และลักษณะต่างๆ ของประเทศต่างๆ ที่อเมริกาจะต้องติดต่อด้วยแนวคิดนี้เป็นแนวคิดเริ่มแรกของ Development Education ในประเทศทางตะวันตกยุคแรก โดยมุ่งเน้นที่การเรียนรู้เรื่องราวของประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศในโลกที่สามดังที่ Robert Burns ได้กล่าวไว้ในรายงานเรื่อง Development Education ของเขาว่า “This term (Development Education) has been applied more narrowly to teaching about the so-called developing or Third World countries”^๔ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักในการทำความรู้จักกับประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งเป็นที่รู้จักในสหรัฐในชื่อของ Non-Western Studies หรือ International Perspectives of Education

^๑ Mildenberger อ้างแล้ว หน้า ๒๖

^๒ ดู George M. Beckmann “The Role of the Foundations” *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences* pp. 12-13

^๓ E.M. Gumperz, *Internationalizing American Higher Education: Innovation and Structural Change* (Berkeley : Center for Research and Development in Higher Education, University of California, 1980), pp. 48-63

^๔ Robin J. Burns, *Report of a Survey and Evaluation of Development Education at the Post-Secondary Level in Some Industrialized Countries.* (Rome : Action for Development, FAO, 1975) p. 7

หรือ Education and World Affairs เป็นต้น หรือในยุโรปก็รู้จักกันในนาม Development Research, Third World Pedagogical, International Cooperation, Overseas Development เป็นต้น

ความคิดในการจัดการศึกษาในแนวทางดังกล่าว เมื่อวิเคราะห์ถึงมูลเหตุแล้วเราจะพบว่าประโยชน์ในทางการเมือง และการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศยุโรปอื่น ๆ เป็นหลัก ในขณะที่ผลประโยชน์ต่อประเทศที่กำลังพัฒนานั้นเป็นแต่เพียงผู้คอยรับและรับตามแนวทางที่ประเทศผู้ให้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศทางยุโรปกำหนดมาจากความรู้ที่ได้มีการศึกษากันอย่างกว้างขวาง^๕

มูลเหตุในการการเมืองของการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับประเทศที่กำลังพัฒนาของสหรัฐอเมริกา ก็คือการสร้างความรู้ความเข้าใจในหมู่ประชาชนเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเอง เพื่อให้ประชาชนหันมาสนับสนุนนโยบายการช่วยเหลือประเทศที่กำลังพัฒนาต่าง ๆ ดังที่ประธานาธิบดีจอห์นสัน เคยกล่าวไว้ในสารถึงสภา

ครองเกส สหรัฐ ในปี ๑๙๖๖ ว่า “การดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้นไม่สามารถจะก้าวไกลเกินไปกว่าสิ่งที่เรียนสอนกันในห้องเรียนได้”^๖ การให้การศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับประเทศที่กำลังพัฒนาและการให้ความช่วยเหลือและประเทศดังกล่าวจึงเป็นการหาความสนับสนุนจากประชาชนของนักการเมืองไปในตัว

ส่วนในด้านกิจการระหว่างประเทศนั้น ก็เห็นได้ชัดเจนจากที่กล่าวไว้ในตอนแรกแล้วว่า เพื่อต้องการให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกาหรือประเทศยุโรปอื่นต้องการรู้จักและเข้าใจประเทศที่กำลังพัฒนาโดยใช้คำที่ไพเราะรื่นหูว่า International Understanding บ้าง Mutual Understanding บ้างแต่โดยเนื้อแท้แล้วก็คือความรู้จักและเข้าใจอเมริกาและยุโรปเป็นหลักดังที่นักวิชาการอเมริกันเองก็กล่าวได้ว่า “...in fostering their central statutory purpose, that of promoting “mutual understanding,” with particular emphasis upon better understanding the United States”^๗ ซึ่งคนอเมริกันและคนยุโรปส่วนใหญ่ก็ยังไม่รู้จักประเทศที่กำลังพัฒนามากนักและมักรู้จักว่าเป็นประเทศที่มีปัญหา ยากจน และขอ เป็นต้น

^๖ T. Keith Glennan, *The Professional School and World Affairs* (Atbuquerque : University of New Mexico Press, 1968), p. 309

^๗ ดู Mildenerger เล่มที่อ้างถึงแล้ว

ลักษณะของการจัดการเรียนการสอนวิชาเหล่านี้ในประเทศอุตสาหกรรม โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นส่วนใหญ่เน้นที่มหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย ซึ่งดำเนินการสอนและการวิจัยในเรื่องของประเทศต่าง ๆ ที่อยู่นอกยุโรปออกมา โดยเฉพาะทางบ้านเอเชีย ออสเตรเลีย และลาตินอเมริกา นอกจากนี้ก็มีหลักสูตรอยู่ในระดับประถม มัธยมบ้าง แต่ไม่ชัดเจนเท่าในระดับอุดมศึกษา

รูปแบบของวิชาหรือหลักสูตรที่จัดสอนมักเป็นแบบสหวิชา (Interdisciplinary) โดยรวมสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อทำความเข้าใจกับเรื่องหรือปัญหาหรือสถานที่ใดที่หนึ่ง โดยเฉพาะมีลักษณะเป็น Area Studies หรือ Topic Studies, African Studies, Chinese Studies, Asian Studies เป็นต้น หรือไม่เช่นนั้นก็ศึกษาโดยตรงในแต่ละสาขา เช่น ประวัติศาสตร์จีน ภูมิศาสตร์ของแอฟริกาตะวันตก เป็นต้น^๑ ลักษณะการจัดการดำเนินการมักจะเป็นรูปคณะกรรมการ อย่างเช่น ที่มหาวิทยาลัย Stanford มีคณะกรรมการนานาชาติ (Com-

mittee on International Studies)^๒ ส่วนที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล จัดตั้งเป็นศูนย์การศึกษานานาชาติ (Center for International Studies) เป็นต้น แต่ละสถาบันก็มีลักษณะและรูปแบบเฉพาะตัวของตนเองไป

แนวทางของการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาประเทศที่กำลังพัฒนาหรือการทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างไปจากยุโรปโดยทั่วไป เพราะเป็นการศึกษาที่ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของการศึกษาเปรียบเทียบที่เป็นมาแต่จะใช้การศึกษาเพื่อประโยชน์ของประเทศไปเพื่อติดต่อและพัฒนาประเทศที่สหรัฐและประเทศยุโรปไปติดต่อด้วย นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มแรกของความพยายามที่จะใช้การศึกษาเพื่อประโยชน์ของการเมือง การต่างประเทศและการพัฒนา ในกิจการระหว่างประเทศของประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรป

สิ่งที่น่าจะเรียนรู้และเป็นที่สังเกตคือ ความพยายามของประเทศอุตสาหกรรมหรือกลุ่มผู้นำของประเทศดังกล่าวที่จะใช้ความรู้และ

^๑ Paul L. Dressel, *College and University Curriculum* (Berkeley, California: McCutchan, 1971) p. 123 รายละเอียดและตัวอย่างของโปรแกรมในลักษณะนี้จะดูเพิ่มเติมได้ Commission on International Understanding. *Non-Western Studies in the Liberal Arts College* (Washington, D.C.: Association of American College 1964)

^๒ Education and World Affairs, *The University Looks Abroad* (New York: Walker and Company, 1965), pp. 38-40

^๓ ดู *Education and World Affairs*, เล่มที่กล่าวถึงแล้วประกอบ

ความสามารถของนักวิชาการด้านต่าง ๆ มาเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติในขณะเดียวกันก็พยายามจะดำเนินการเมืองและการต่างประเทศอย่างมีความรู้และหลักวิชาการเป็นพื้นฐานซึ่งตรงข้ามกับประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไปที่ขาดความเชื่อมั่น ศรัทธาในนักวิชาการกับบริหารงานด้วยอาศัยอำนาจ กำลัง และอิทธิพลมากกว่าความรู้ ความคิด และหลักวิชา

พัฒนศึกษาศาสตร์ : การพัฒนาการศึกษา

ลักษณะของพัฒนศึกษาในยุคแรกตั้งที่กล่าวมาเป็นพัฒนศึกษาที่เริ่มต้นและดำเนินการกันในประเทศตะวันตก เมื่อดำเนินการไปสักระยะหนึ่งพอมีพื้นฐานความรู้และความเข้าใจในลักษณะ ความคิด และความเป็นไปของประเทศที่กำลังพัฒนามากพอสมควรแล้วประเทศทางตะวันตกจึงเร่งดำเนินการให้ความช่วยเหลือกับประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างกว้างขวางและรวดเร็วด้วยการพยายามปรับปรุงประเทศและสังคมรวมทั้งวัฒนธรรมของประเทศที่กำลังพัฒนาให้มีลักษณะและรูปแบบที่ใกล้เคียงกับประเทศทางตะวันตกมากที่สุด โดยเชื่อว่ารูปแบบของตะวันตกจะเป็นรูปแบบที่ดี การที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้าง

ต้นได้ก็คือการที่จะพยายามแนะนำถ่ายทอดและโยกย้ายความรู้และทักษะรวมทั้งวิธีการต่าง ๆ ของประเทศตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาไปใช้และให้เกิดขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไปซึ่งมักจะเรียกวิธีการเช่นนี้ว่า ความช่วยเหลือทางเทคนิค (Technical Assistance) หรือความร่วมมือในทางเทคนิค (Technical Cooperation) นั่นเอง^๒

ความช่วยเหลือและความร่วมมือทางเทคนิคนี้ดำเนินการในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้าน การศึกษา การเกษตร การบริหาร การชลประทาน ฯลฯ ด้วยวิธีการที่สหรัฐส่งผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ไปช่วยปรับปรุง พัฒนาและดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศที่กำลังพัฒนา ในขณะเดียวกันก็มีทุนให้นักวิชาการ นักปฏิบัติการสาขาต่าง ๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนาไปศึกษาต่อ ศึกษานิสิตในต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา ด้วยทุนประเภทต่าง ๆ กัน ดังกล่าวมาแต่ต้น

โดยนัยนี้รูปแบบของการศึกษาที่จัดเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาจึงมี ๒ ลักษณะใหญ่ คือ การศึกษาที่จัดในประเทศสหรัฐ หรือ ประเทศยุโรปอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ของการ

* Group of Experts, *Measures for The Economic Development of Underdeveloped Countries* (New York : United Nations, 1951)

^๒ Denis, Goulet, *The Cruel Choice : A New Concept in The Theory of Development* (New York ; Atheneum, 1973) p. 170

ดำเนินการในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการให้การศึกษาแก่บุคลากรของประเทศที่กำลังพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ทั้งเพื่อปริญญาที่สั้นขึ้น เพื่อประกาศนียบัตร และเพื่อการฝึกอบรมเป็นครั้งคราว ซึ่งเฉพาะในปี ๑๙๖๒ นั้น มีบุคลากรจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเกือบ ๑๐,๐๐๐ คนไปศึกษาและทำงานในสหรัฐ^๑ นอกไปจากนี้ก็เป็น การส่งผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่าง ๆ ของสหรัฐไปเป็นที่ปรึกษาช่วยเหลือ และดำเนินการปรับปรุงสถาบันการศึกษาประเภทต่าง ๆ และระดับต่าง ๆ ของประเทศที่กำลังพัฒนา^๒ ตามแนวทางที่สหรัฐดำเนินการที่ดิงามและเหมาะสม เพื่อให้สถาบันการศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนาได้ปรับปรุงแนวทางไปตามรูปแบบและแนวทางที่ดิงามของประเทศสหรัฐอเมริกา มีรายงานว่าในปี ๑๙๖๓ มหาวิทยาลัย ๖๖ แห่งของสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมโครงการว่า ๑๑๘ โครงการ

ทางองค์การเพื่อช่วยเหลือประเทศที่กำลังพัฒนาถึง ๓๙ ประเทศ^๓

ในประเทศที่กำลังพัฒนาเองก็ได้ดำเนินการจัดการศึกษาโดยเน้นที่การวางแผนการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นหลัก ซึ่งเริ่มต้นที่การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศก่อนแล้ว จึงวางแผนการศึกษาตาม การจัดการศึกษาจะเน้นที่การศึกษาในระดับอุดมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นหลัก เพราะเป็นการลงทุนเพื่อสร้างกำลังคน โดยหวังให้คนเหล่านี้จะได้ไปพัฒนาประเทศโดยเฉพาะพัฒนาในระบบอุตสาหกรรมตามรูปแบบที่ประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้ประสบความสำเร็จมาแล้ว^๔ นอกไปจากนี้ก็คือการจัดการศึกษาที่เน้นหนักไปทางการผลิตบุคลากรที่จำเป็นแก่การพัฒนาประเทศ ได้แก่สาขาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ พร้อมทั้งละเลยทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมของประเทศตนเอง^๕

^๑ USAID, "The United States and Technical Assistance Overseas," in *Problems and Prospects in International Education*, edited by David G. Scanlon and James J. Shields (New York : Teachers College press, 1968), p. 7

^๒ ดูรายละเอียดความช่วยเหลือได้ในเรื่อง The University Looks Abroad เล่มที่กล่าวแล้ว

^๓ R. Freeman Butts, *American Education in International Development* (New York : Harper & Row), p. 27

^๔ ดูตัวอย่างการวางแผนของประเทศในจี่เรียประกอบใน The Report of the Commission on post-School Certificate and Higher Education in Nigeria (Nigeria : Federal Ministry of Education, 1960) และรายงานของการวางแผนการศึกษาของไทยมาเล่ม

^๕ ดูไพฑูริย์ สนิลรัตน์ "การปฏิรูปหลักสูตรมหาวิทยาลัยในประเทศที่กำลังพัฒนา" อุดมศึกษา ๒๔ ภาควิชาอุดมศึกษา, คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ, ๒๕๒๔

การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศในยุคนี้เป็นการพัฒนาสถาบัน (Institutional Building) และบุคคลในวงการศึกษาโดยเฉพาะในระดับผู้นำของกลุ่มนักการศึกษาและบัณฑิตในสาขาต่าง ๆ ให้ดำเนินการในการพัฒนาประเทศไปตามแนวทางที่กำหนดไว้โดยแผนพัฒนาตามรูปแบบของประเทศอุตสาหกรรม รูปแบบและระบบในการจัดการศึกษาเกือบทุกระดับก็ดำเนินตามแบบต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก เพราะได้ผู้เชี่ยวชาญและความช่วยเหลือจากประเทศดังกล่าว

ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือลักษณะของสังคมและการศึกษาทันสมัยขึ้น (Modernization) ตามรูปแบบของตะวันตกมากขึ้น ค่านิยม แนวคิดหลายอย่างเป็นวัตถุนิยมแบบยุโรป แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาก็ยังไม่พัฒนา (Development) อย่างจริงจัง มีโรคภัยไข้เจ็บสูง มีความแตกต่าง คนจนคนรวยสูง การเอาใจเอาเปรียบยังเกิดขึ้นทำไม ประชากรส่วนใหญ่ยังยากไร้ ไร้เวลา และจนอยู่เหมือนเดิม

พัฒนศึกษายุคสาม : สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ประมาณปี ๑๙๖๐ เป็นต้นมา เริ่มมีการตระหนักกันมากขึ้นว่าการช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ประเทศตะวันตกจัดให้ดำเนินการให้แก่ประเทศที่กำลังพัฒนานั้น ส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง เพราะคนจนก็ยังจนอยู่

คนรวยก็รวยขึ้น การไม่รู้หนังสือยังไม่เปลี่ยนแปลง ประชาชนยังถูกเอาเปรียบดังกล่าวดังกล่าวแล้วหลายฝ่ายจึงเริ่มตระหนักว่า เป็นเพราะการไม่ช่วยเหลือแบบยกให้จัดให้ หรือดำเนินการให้กับประเทศที่กำลังพัฒนาตามรูปแบบของตะวันตกทุกประการนั้นไม่เหมาะสมอย่างเต็มที่ วิชาการต่างก็จัดสอนให้กับนักวิชาการในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นก็ใช้ไม่ได้เต็มที่เพราะต่างสังคมกัน ในระยะนี้เองจึงมีความพยายามของประเทศตะวันตก ที่จะปรับและสร้างแนวคิดของวิชาการในลักษณะใหม่ที่ทำให้สอดคล้องกับประเทศที่กำลังพัฒนามากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อเร่งการพัฒนาประเทศในประเทศด้อยพัฒนาให้เร็วและสอดคล้องกับจุดหมายและแนวคิดในการพัฒนาของประเทศตะวันตกมากขึ้น เพราะยังคงวิชาหลัก ๆ เกี่ยวกับแนวคิดในการพัฒนาประเทศไว้ แต่ให้ปรับระบบภายในประเทศที่กำลังพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาตามรูปแบบตะวันตกเหมือนเดิม การให้ปรับระบบของสังคมและวิชาการต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือวิชาการและวิธีการใหม่ๆ ที่เรียกกันว่าเป็นวิชาเพื่อการพัฒนาทั้งหลาย โดยเฉพาะสาขาวิชาด้าน Development Administration, Development Economics, และ Development Education นั้นเอง

ในส่วนของวิชาพัฒนศึกษาหรือการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ (Development Education) นั้นก็ได้เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับที่กล่าวข้างต้นดังจะเห็นได้จากจุดมุ่งหมายของโครงการเปิดสอนวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตอนหนึ่งว่า “เพื่อนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาเอกที่มีความรอบรู้เป็นพิเศษในเรื่องวิธีปรับปรุงระบบการศึกษาให้เป็นเครื่องมือนำไปสู่การพัฒนาประเทศ”^๑ ซึ่งปัญหาที่เห็นด้วยถ้อยคำตอบที่ชัดเจน คือ พัฒนาอย่างไร แบบไหน ซึ่งในระยณะนั้น ก็หนีไม่พ้นการพัฒนาตามรูปแบบของตะวันตกเป็นหลัก

ในรูปแบบที่สอดคล้องกับสาขาวิชาพัฒนศึกษาก็มักจะประกอบไปด้วยกลุ่มวิชาต่างๆ คือ

๑. กลุ่มวิชาพื้นฐานทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ เป็นต้น

๒. กลุ่มวิชาพื้นฐานทางด้านระเบียบวิธีวิจัย

๓. กลุ่มวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศซึ่งมักจะประกอบไปด้วย

– วิชาทางด้าน การวางแผนการศึกษา

– วิชาทางด้านเทคโนโลยีต่างๆ โดยเฉพาะทางการศึกษา

– วิชาทางด้านการศึกษาในระบบโรงเรียน

– วิชาทางด้านการวิเคราะห์ระบบ รายละเอียดของวิชาอาจแตกต่างกันไปตามแต่ละสถาบัน เช่น มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด เน้นวิจัยและผสมผสานสูง แต่ของพิทสเบิร์ก เน้นการปฏิบัติสูง^๒ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ในทางปฏิบัติของประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อจัดการศึกษาวิชาทางด้านนี้ให้กับนักศึกษาของประเทศที่กำลังพัฒนา และแม้ประเทศที่พัฒนาแล้วเองก็ตามจะเพิ่มเนื้อหาและแนวทางบางประการคือ

๑. ความรู้เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในลักษณะที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้วจะให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่กำลังพัฒนาได้อย่างไร

๒. องค์การระหว่างประเทศต่างๆ โดยเฉพาะแหล่งเงินทุน^๓ เพื่อให้นักศึกษาที่จบกลับประเทศของตนจะได้มองเห็นแนวทางในการกู้เงินได้ บางแห่งยังสอนการเขียนโครงการขอเงินด้วยอีก

^๑ โครงการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิตทางการศึกษา สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา (เอกสารอัดสำเนา)

^๒ ดู University of Pittsburgh, School of Education, *International and Development Education Program*, (Mimeographed, 1982)

๓. แหล่งวิชาการระหว่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นแหล่งที่นักวิชาการตะวันตกประจำและสนับสนุนอยู่ โดยความรู้ต่างๆ จะกระจายไปจากแหล่งเหล่านี้

๔. กิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นผู้นำทางวิชาการของตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐ และความเป็นผู้ตามของประเทศที่กำลังพัฒนาต่างๆ ไป เช่น การจัดประชุมนานาชาติการจัดทำรายงานระหว่างระดับประเทศ การตั้งสมาคมทางวิชาการ เป็นต้น

เมื่อพิจารณารูปแบบและโครงสร้างรวมทั้งกิจกรรมของสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์มาแล้ว ไม่ว่าจะโปรแกรมในประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศอุตสาหกรรมก็ตาม จะเห็นอิทธิพลของประเทศตะวันตก ที่พยายามจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามที่จะให้ประเทศที่กำลังพัฒนาโดยเฉพาะผู้นำทางการศึกษาของประเทศเหล่านี้รับเอาแนวคิดเทคนิคและวิธีการ โดยเฉพาะในทางการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาแบบตะวันตก เกือบทุกประการ ดังเราจะพิจารณาได้อย่างหยาบๆ คือ

๑. กลุ่มวิชาพื้นฐานทางสังคมศาสตร์ต่างๆ ที่สอนและเรียนกันในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศที่กำลังพัฒนาเช่นประเทศไทยนั้น เป็นหลักและทฤษฎีของตะวันตกเสีย

เป็นส่วนใหญ่ ทำให้พื้นฐานเป็นพื้นฐานของการพัฒนาแบบตะวันตกโดยง่ายตาย

๒. ระเบียบวิธีวิจัยต่างๆ เป็นวิธีคิดและหาความรู้ในทิศทางเดียวที่เน้นความเป็นปรนัย ความเป็นวิทยาศาสตร์ และท้ายที่สุดต้องเป็นตัวเลขปริมาณ แต่วิธีหาความรู้ของคนเอเชีย ของพระพุทธเจ้า เหล่านี้ เราเองก็ไม่เชื่อและไม่สนใจ

๓. วิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศก็ล้วนเป็นแนวคิดที่ได้รับและเผยแพร่โดยประเทศตะวันตกให้เข้ากับระบบของประเทศตะวันตกเกือบตลอด ดังจะพิจารณาได้ง่ายๆ พอเป็นตัวอย่าง คือ

๓.๑ การวางแผนการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็เป็นกรวางแผนกำลังคนซึ่งครั้งแรกทำกันในประเทศแถบเมดิเตอร์เรเนียนก่อน แล้วก็นำมาเผยแพร่ในไทย บัดนี้ก็เห็นชัดแล้วว่า การวางแผนส่วนใหญ่สนองแต่ระบบอุตสาหกรรม และประสบความสำเร็จน้อยเพียงใด

๓.๒ เทคโนโลยีทางการศึกษา ทั้งนี้ก็เห็นได้ชัดเจนว่า เทคโนโลยีที่เราเรียนและศึกษากันในระดับต่างๆ นั้น เป็นเทคโนโลยีตามรูปแบบและวิธีการที่ใช้กันในประเทศตะวันตก ในระยะหลังๆ จึงมีแนวคิดของเทคโนโลยีระดับกลางเกิดขึ้น ซึ่งแท้ที่จริงเป็น

ความพยายามของประเทศอุตสาหกรรมที่จะให้ประเทศที่กำลังพัฒนาเข้าใจและตามให้ทันเพื่อจะได้ใช้และเป็นลูกค้าที่ดีของตะวันตกได้

๓.๓ การศึกษานอกระบบโรงเรียนส่วนใหญ่แล้วประเทศอุตสาหกรรมไม่มีประสบการณ์มากนัก อาศัยความรู้ที่ได้จากประเทศที่กำลังพัฒนานั้นเองนำมาสอน

๓.๔ การวิเคราะห์ระบบ คือ ประสิทธิภาพตามแนวทางตะวันตกที่เน้นทุนน้อยกำไรมาก เป็นความคิดทางเศรษฐกิจมากกว่าการศึกษาโดยตรง

๔. องค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่ให้ผู้เรียนรู้นั้นก็เน้นในลักษณะของความช่วยเหลือของการตระหนักในความอ่อนด้อยของประเทศที่กำลังพัฒนาเกือบจะโดยตลอด^๑

นอกจากการจัดเป็นโปรแกรมเฉพาะมีหลักสูตรที่แน่นอนตายตัวดังกล่าวมาแล้วในประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ ยังมีโปรแกรมพิเศษโปรแกรมเฉพาะเรื่อง และโปรแกรมสั้น ๆ อีกมากมาย ซึ่ง เบิร์น (R.J. Burns) ได้นำการศึกษาโปรแกรม Development Education ในระดับอุดมศึกษาของประเทศอุตสาหกรรมไว้เมื่อปี ๑๙๗๕ พบว่ามีอยู่ถึง

๒๐ รูปแบบ (Models) ใหญ่ ๆ มีสถาบันที่เปิดสอนอบรม และให้บริการด้านนี้กว่า ๑๐๐ สถาบันด้วยกัน^๒

ด้วยเหตุนี้ เราจึงอาจกล่าวได้ว่า พัฒนศึกษาในฐานะที่เป็นสาขาวิชาและเป็นโปรแกรมเพื่อการศึกษา อบรม ต่างเป็นทางการในระยะแรก ๆ ระหว่างปี ๑๙๖๕-๑๙๗๕ นั้นจะเริ่มขึ้นด้วยความพยายามของประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้วที่จะใช้การศึกษาเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาในประเทศที่กำลังพัฒนาให้เข้ากับรูปแบบและแนวทางของตะวันตกจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามและจะโดยปรารถนาดีหรือมีเจตนาอื่นแอบแฝงอยู่ก็ตามและก็ประสบความสำเร็จพอสมควร แต่ความสำเร็จในการพัฒนาประเทศที่กำลังพัฒนาให้มีรูปแบบและแนวทางของตะวันตกนั้นเป็นความสำเร็จที่ควรพอใจหรือไม่เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เราจะพิจารณาต่อไป

๓. แนวทางใหม่ของพัฒนศึกษา

แนวคิดพื้นฐานของวิชาพัฒนศึกษา ก็คือแนวคิดของการพัฒนาประเทศจากเหตุผลและคำอธิบายดังกล่าวมาแต่ต้นซึ่งให้เห็นชัดว่า

^๑ รายงานของ Ministry of Overseas Development ของอังกฤษอ้างใน A.R. Thompson "World Development : A Challenge for Teacher Education" *International Review of Education* XXVIII (1982), p. 471.

^๒ Robin J. Burns, อ้างแล้ว, หน้า ๘๑-๘๔ และหน้า ๑๐๕-๑๐๖

การพัฒนาประเทศของประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะนับแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมานั้น เป็นการพัฒนาที่ได้รับและกระตุ้น และแรงผลักดันจากประเทศอุตสาหกรรมควบคู่ไปกับความต้องการของผู้มีอำนาจในประเทศที่กำลังพัฒนาเอง ที่มีความมุ่งหวังต้องการจะให้ประเทศพัฒนาไปตามแนวทางของอุตสาหกรรมแบบตะวันตก จึงมีการวางแผนและขอความช่วยเหลือทั้งคน เงิน และเทคนิควิธีการจากประเทศอุตสาหกรรมอย่างมากและอย่างกว้างขวาง แต่เมื่อการให้ความช่วยเหลือในระยะแรกไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จึงมีความพยายามที่ใช้กระบวนการของการศึกษามาเพื่อเสริมสร้างให้การพัฒนาเป็นไปตามความต้องการยิ่งขึ้น แนวคิดของพัฒนาศึกษาจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในประเทศอุตสาหกรรมดังกล่าวแล้ว และได้ขยายไปในประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยพร้อมกัน ไปด้วยศาสตร์ของพัฒนาศึกษาจึงเกิดขึ้นไล่ๆ กับศาสตร์ของพัฒนาบริหารเป็นต้น

แต่แม้ว่าจะพยายามใช้ความรู้และกระบวนการทุกด้านแล้วก็ตาม ประเทศที่กำลังพัฒนายังไม่ได้ “พัฒนา” ไปอย่างเหมาะสม

สมเท่าที่ควร ทำให้พัฒนาศึกษาศาสตร์ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็นด้วยทั้งนี้เพราะแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาตามรูปแบบตะวันตกนั้นแม้ประสบความสำเร็จในลักษณะหนึ่ง แต่ก็สร้างปัญหาขึ้นอีกหลายลักษณะด้วยกัน

นับแต่เริ่มต้น ทศวรรษของการพัฒนา (๑๙๖๐-๑๙๗๐) เป็นต้นมา การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ (Development Studies) เริ่มกว้างขวางและเป็นจริงเป็นจังขึ้น ในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษจึงมีผลงานมากมาย แสดงให้เห็นถึงผลของการพัฒนาประเทศตามแนวทางตะวันตกของประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ที่ประสบความสำเร็จบางส่วนแต่ผลร้ายเกิดขึ้นกว้างขวาง ผลที่เกิดขึ้นเด่นชัด ๒ ประการใหญ่ ที่ควรนำมากล่าวเพื่อนำไปสู่แนวทางใหม่ คือ

๑. ประเทศที่กำลังพัฒนากลับกลายเป็นประเทศที่ต้องพึ่งหรือตกอยู่ใต้อิทธิพลโดยอ้อมของประเทศอุตสาหกรรมมากขึ้น ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา
๒. เมื่อพัฒนาไปแล้วแม้ทางด้านวัตถุปรากฏเห็นชัดเจน แต่พบว่าประชากรส่วน

๑ ดู Guy F. Erb and Vakeruana Kallab, *Beyond Dependency : The Development World Speaks Out* (New York : ODC, 1975). Tony Smith, *The Pattern of Imperialism* (London : Cambridge University Press, 1981). ในทางการศึกษาอาจดูได้จาก Martin Carnoy, *Education as Cultural Imperialism* (New York : David McKay, 1974) บทความภาษาไทยอาจดูได้จาก สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ “เศรษฐกิจไทยกับการพัฒนาแบบพึ่งพา” วารสารธรรมศาสตร์ บท ๑ ฉบับที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๖, หน้า ๕-๕๑

ใหญ่ยังยากจน มีโรคภัยไข้เจ็บ ถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนั้นการเมืองยังเต็มไปด้วยอำนาจเผด็จการให้เห็นอยู่ทั่วไป ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพ หาลูกประกันไม่ได้ ระบบสังคมเสื่อมโทรมลง เต็มไปด้วยปัญหาทั้งในเมืองและชนบท เป็นต้น^๑

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้มีการวิเคราะห์และประเมินสภาพและผลการพัฒนากันอย่างจริงจัง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจำเป็นจะต้องมีรูปแบบใหม่ของการพัฒนาประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขึ้น ความคิดในเชิงของ Small is beautiful, Towards another development, Now international economic order, Self-Reliant, Basic Needs Structural transformations, Mass participation เหล่านี้จึงเป็นแนวคิดใหม่ ๆ ทางการพัฒนาประเทศที่ได้รับความสนใจและมีการปฏิบัติกันอย่างกว้างขวางขึ้น โดยเหตุนี้ การพัฒนาจึงไม่ใช่สูตรสำเร็จที่จะเรียนรู้จากยุโรปและอเมริกาอีกต่อไปแต่เป็นการเรียนรู้ภายในประเทศของตนเอง โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศ

อื่นอย่างรู้เท่าทัน และเท่ากันทุกคนในสังคม การพัฒนาจึงควรเป็นกระบวนการที่ "...is a process which, through active participation in all decisions influencing their lives, enables individuals and groups to attain greater, more meaningful autonomy and solidarity."^๒ และการศึกษาเพื่อการพัฒนาจึงควรเป็นกระบวนการที่ "...becomes the consciousness-raising process through which people become involved in the creation of that type of society which foster autonomy, solidarity, and popular participation in change."^๓

เมื่อแนวคิดของการพัฒนาเปลี่ยนไปอย่างมากเช่นนี้ การศึกษาเพื่อการพัฒนาจึงควรเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยเฉพาะในเนื้อหาและวิธีการ ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในศาสตร์ของพัฒนศึกษาศาสตร์ ซึ่งหลายสถาบันในต่างประเทศก็ได้เริ่มแนวทางใหม่นี้บ้างแล้วแต่การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการของการศึกษาเพื่อการพัฒนาและวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์

^๑ ดู Charles K. Wilber, ed. *The Political Economy of Development and Underdevelopment* (New York : Random House, 1973), Lester B. Pearson, *Partners in Development* (New York : Praeger, 1969), Denis Coulet, *The Cruel Choice : A New Concept in the Theory of Development* (New York : Atheneum, 1973)

^{๒-๓} Pierre Pradervand, "Would you please empty your teacup ? Epistemological and conceptual aspects of 'Development Education' " *International Review of Education*. เล่มที่ ๑๕ หน้า ๔๕๔

ไม่ควรจะเปลี่ยนไปในลักษณะของรูปแบบสำเร็จรูป หรือแนวทางผูกขาดอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต

โดยเหตุนี้วิชาพัฒนศึกษาในรูปแบบที่ควรจะเป็น ในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย จึงควรจะดำเนินการออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ *ลักษณะแรก* เป็นวิชาพื้นฐานสำหรับนิสิตทางการศึกษาทุกระดับ (ทั้งปริญญาตรี โท เอก) เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อิทธิพลของประเทศอุตสาหกรรมต่อประเทศที่กำลังพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ แนวคิดและวิธีการในการพัฒนาประเทศตามรูปแบบต่าง ๆ และผลของการพัฒนาในแต่ละรูปแบบ บทบาทของแต่ละคนที่ปกป้องสิทธิ หน้าที่ และผลประโยชน์ของสังคมโดยไม่ให้ใครมาเบียดบังไปสิ่งเหล่านี้ควรจัดให้ผู้เรียน ในวงการศึกษาศึกษาทุกคน ควรรู้และรู้โดยข้อมูลกรณีศึกษาและการอภิปรายด้วยเหตุผลที่กว้างขวางลึกซึ้งและเป็นจริงเป็นจัง

ใน *รูปแบบที่สอง* เป็นการจัดเป็นวิชาเฉพาะอย่างเช่น วิชาพัฒนศึกษา ที่มีการเปิดสอนกันอยู่แล้วนั้น ควรได้เน้นในความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ยิ่งกว่ารูปแบบและวิธีการเดียวที่เป็นอยู่เดิม ผู้เรียนควรได้

ตระหนักในอิทธิพล และบทบาทของประเทศอุตสาหกรรมที่ครอบงำประเทศไทยอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและการศึกษามีจิตสำนึกของความเป็นตัวของตัวเอง ในทางวิชาการที่จะเรียนรู้เรื่องของคนอื่นแต่เพียงแนวทางเปรียบเทียบ มากกว่ายึดติดและหลงมกมายพร้อมกันพยายามสร้างวิชาการบนพื้นฐานของเราเอง นอกจากนั้นควรได้วิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงรูปแบบและโครงสร้างของการพัฒนาประเทศและการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่เป็นอยู่ในสังคมไทยว่าเป็นไปอย่างไร เป็นไปเพื่อใคร ก่อให้เกิดผลในสภาพปัจจุบันอย่างไรไม่ใช่แต่เพียงดำเนินไปตามโครงสร้างเดิมอย่างเดียวโดยตลอด ควบคู่ไปกับการเรียนรู้และทำความเข้าใจในสภาพที่เป็นอยู่อย่างต้องแท้ชัดเจนตรงตามที่เป็นจริงแล้ว ผู้ที่เรียนในสาขาวิชาเฉพาะนี้ควรมีรูปแบบและแนวทางใหม่ของการศึกษาสำหรับสังคมด้วยพร้อมกันไป

แต่ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบแรกที่เป็นวิชาพื้นฐานสำหรับทุกคนและวิชาเฉพาะสาขาก็ตาม สิ่งที่ต้องระวังและตระหนักอยู่เสมอก็คือ อิทธิพลของต่างประเทศ และ อิทธิพลในประเทศเองที่จะครอบงำชักจูงให้การพัฒนาและการศึกษาดำเนินไปเพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย

ทั้งนี้ให้คนกลุ่มใหญ่อยู่กับความยากจน โง่เขลา
ไม่รู้เท่าทันและอยู่กับปัญหาอย่างทอดอาลัยมา
โดยตลอด นักพัฒนศึกษาและวิชาพัฒนศึกษา
จะต้องเข้าใจถึงปัญหาเหล่านี้และชี้ให้เห็นสังคม
เห็นความคู่ไปกับการแสวงหาทิศทางที่เหมาะสม
ที่เอื้ออำนวยแก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ โดย

วิถีทางของการศึกษาที่มีเสรีภาพ และความ
เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ทั้งนี้เพราะเสรีภาพและประชาธิปไตยนั้นก็
คือ เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาที่การศึกษา
ควรสร้างขึ้นให้ได้ แต่จะสร้างขึ้นได้อย่างไร
เป็นสิ่งที่ท้าทายนักพัฒนศึกษามาทุกฤษฎทุกสมัย